

HET MOOISTE MOET NOG KOMEN

Hoe vrouwen wijs, sterk en
gelukkig oud worden

MARY PIPHER

Spectrum

Inhoud

Inleiding	6
I. Een uitdagende tocht	
1. Een nieuwe bocht in de rivier	20
2. Het landschap	34
3. Het versleten lichaam	46
4. Bitterzoete momenten	63
5. Zorgen voor anderen	71
6. Meegesleurd door de stroom	80
7. Eenzaamheid en alleen-zijn	95
II. Reisvaardigheden	
8. Jezelf begrijpen	110
9. Bewuste keuzes maken	122
10. Een positieve instelling	136
11. Een goed netwerk	149
12. Schitterende verhalen	162
13. Dankbaarheid als anker	176
III. De mensen in de boot	
14. Onze reisgenoten	190
15. De bemanning	200
16. De familie als reddingsboot	212
17. Kleinkinderen	224
IV. Het noorderlicht	
18. Authenticiteit en zelfacceptatie	240
19. Het grote geheel	251
20. Alles wordt duidelijk	262
Dankwoord	274
Register	276

INLEIDING

Het mooiste moet nog komen

Hoe vrouwen wijs, sterk en
gelukkig oud worden

‘Alles wat ik nodig heb om gelukkig te zijn
zit tussen mijn oren.’ – Jane Jarvis

Het mooiste moet nog komen gaat over de specifieke problemen waar vrouwen mee te maken krijgen, zodra ze de middelbare leeftijd hebben bereikt. Naast de gebruikelijke perikelen en pleziertjes is het in deze levensfase vooral belangrijk dat we leren omgaan met de uitdagingen die ons te wachten staan. Veerkracht kun je zelf ontwikkelen. We kunnen zelf verantwoordelijkheid nemen en ons concentreren op onze sterke punten en de dingen die we leuk vinden. En we kunnen leren de waarheid onder ogen te zien en ons aan te passen aan alles wat er verandert. Ja, aan alles.

In elke levensfase ontdekken we dat dat wat vroeger werkte niet langer voldoet. We krijgen soms te maken met meer uitdagingen dan we aankunnen. Als we ons hier niet op instellen, lopen we het risico verbitterd te raken. Als de problemen je te veel worden, zul je sterker en daadkrachtiger moeten worden. Dat is kwalitatieve groei. We denken meer na, worden aardiger voor onszelf en anderen en kunnen meer genieten.

Onze persoonlijke instelling is niet alles, maar is wel heel belangrijk. In veel situaties is het zelfs het enige wat we hebben. Met het ouder worden komt het besef dat we niet altijd alles in de hand hebben, maar dat we wel keuzes kunnen maken. Dat is onze kracht. Deze keuzes bepalen of we uitgroeien tot een volledig ontwikkelde persoonlijkheid.

Het is te gemakkelijk om ervan uit te gaan dat er maar twee soorten vrouwen zijn, namelijk vrouwen die groeien en vrouwen die niet groeien. We behoren allemaal tot beide soorten. Soms zijn we flexibel en veerkrachtig, soms reactief en pessimistisch. Er zal altijd pijn, verdriet en boosheid zijn. Maar wilskracht, doelgerichtheid en de juiste vaardigheden kunnen ons op de lange termijn helpen gelukkiger te worden.

Sommige mensen lijken altijd vrolijk, maar voor de meesten van ons komt geluk niet uit de lucht vallen. Doordat ik een groot deel van mijn leven met verdriet en zorgen heb geworsteld, heb ik ook veel over geluk geleerd.

Ik weet hoe ik voor anderen moet zorgen en een goed mens moet zijn, maar ik heb er een heel leven over gedaan om te ontdekken hoe ik voor mezelf moet zorgen. Ik kom uit een familie waarin psychoses, depressies, alcoholisme en zelfmoord voorkomen. Als jong meisje leed ik onder de afwezigheid van mijn ouders en groeide ik uit tot de overdreven verantwoordelijke en waakzame grote zus. Ooit zei ik tegen een vriendin dat ik in theorie gelukkig was. Daar moest ze om lachen: 'Je kunt niet in

theorie gelukkig zijn, net zomin als je in theorie een orgasme kunt hebben.’

Hoewel ik mijn zoektocht naar plezier en geluk geen gigantisch succes zou willen noemen, heb ik er wel van geleerd. Ik verwacht niet altijd gelukkig te zijn. Als ik nu verdrietig ben, weet ik hoe ik mezelf kan opvrolijken. Ik ben kalmer en proactiever. Ik heb natuurlijk nog steeds mijn mindere dagen en ik moet mezelf er voortdurend aan herinneren in het heden te leven en dankbaar te zijn, maar ik ben positief bezig. Het proces zelf maakt me gelukkig, ongeacht het resultaat.

Als we op dit punt in ons leven gelukkig willen zijn, mogen we niet accepteren dat we nu een mindere versie van ons jongere zelf zijn. We moeten onze manier van denken en ons gedrag veranderen. Dit boek gaat over de instelling en de vaardigheden die je nodig hebt om het verleden los te laten, het nieuwe te omarmen, verlies te kunnen hanteren en te kunnen genieten van wijsheid, authenticiteit en geluk.

In deze levensfase worden een aantal aspecten van onze identiteit voor nieuwe verruild. We leren het verlies van bepaalde rollen te compenseren met nieuwe, nuttiger rollen. Hopelijk worden we ook aardiger voor onszelf.

Ik richt me vooral op vrouwen die, zoals ik, op een keerpunt in hun leven staan. Ik word dit jaar zeventig. Vrouwen van mijn leeftijd passeren een grens en dat is op zich al interessant.

Natuurlijk ligt die grens niet voor iedere vrouw op dezelfde leeftijd. Gezondheid is veel belangrijker dan je echte leeftijd. In de 21e eeuw zien vrouwen zichzelf vaak pas als middelbaar als ze al ver in de zestig zijn. Je blijft je jong voelen, totdat je gezondheidsproblemen krijgt of een dierbare verliest.

Ontwikkelingspsychologe Bernice Neugarten maakt onderscheid tussen ‘jong oud’ en ‘oud oud’. Zolang we de meeste dingen die we willen doen kunnen blijven doen, zijn we jong

oud. Zodra onze gezondheid ons leven fundamenteel verandert, zijn we oud oud. Maar mijn ervaring is dat veel vrouwen, met hun verschillende gezondheidsproblemen, zoals artritis of slechter zien, daartussenin zitten. We leven zoals we altijd hebben geleefd, maar met kleine aanpassingen.

Antropologe Mary Catherine Bateson bestudeert de langere levensduur van mensen die na de Tweede Wereldoorlog zijn geboren. Veel van die mensen kunnen tot ze in de tachtig of negentig zijn een goed leven leiden. Deze fase noemt zij de ‘tweede volwassenheid’.

Dit boek is gebaseerd op mijn eigen ervaringen. Ik ben dochter, grote zus, echtgenote, moeder, grootmoeder, en mantelzorgster van mijn dementerende zus. Ik heb het overlijden van mijn ouders meegemaakt en ik hield al mijn vijf kleinkinderen op de dag van hun geboorte in mijn armen.

Als therapeute werkte ik vooral met vrouwen. Ik deed onderzoek naar vrouwen en doceerde zowel ‘psychologie van vrouwen’ als ‘seksrollen en gender’ aan de University of Nebraska. Mijn hele professionele leven schreef en sprak ik over vrouwen.

Als cultureel antropologe en klinisch psychologe gespecialiseerd in ontwikkelingspsychologie en trauma schrijf ik artikelen en boeken. Mijn boek *Reviving Ophelia: Saving the Selves of Adolescent Girls* uit 1994 gaat over tieners en in *Het mooiste moet nog komen* schrijf ik over oudere vrouwen. Beide levensfasen zijn scherpe bochten in de rivier waarvoor je je identiteit noodzakelijkerwijs verder moet ontwikkelen.

Net als *Reviving Ophelia* onderzoekt dit boek een specifieke levensfase vanuit feministisch perspectief: het gaat over echte vrouwenlevens – in tegenstelling tot de geijkte verhalen over vrouwen die vaak de ronde doen. We zijn veel gecompliceerder, intenser en boeiender dan hoe we meestal worden afgeschilderd.

Onze cultuur toont ons een vrouwonvriendelijke versie van oudere vrouwen. We hebben te maken met leeftijdsdiscriminatie en genderspecifieke uitdagingen. Ons lichaam, onze seksualiteit en onze geest worden gedevalueerd naarmate we ouder worden. Er zijn veel negatieve stereotypen over oudere vrouwen, maar ik heb vooral een hekel aan grappen over schoonmoeders, die suggereren dat ze bemoeiziek, bazig, te kritisch en altijd aanwezig zijn. Dit boek is het begin van een nieuwe dialoog over complexiteit, uitdagingen en talenten.

In tegenstelling tot wat vaak wordt aangenomen, zijn veel oudere vrouwen heel gelukkig. Uit een onderzoek over leeftijd en geluk uit 2014 van het Brookings Institute blijkt dat mensen het minst gelukkig zijn als ze tussen de twintig en begin veertig zijn, en het leven meer gaan waarderen naarmate ze ouder worden. Vrouwen worden inderdaad steeds gelukkiger na hun 55ste en zijn op het einde van hun leven het gelukkigst.

Dilip Jeste van de University of California in San Diego concludeerde in 2016 dat ouder wordende mensen meer algemene tevredenheid, geluk en welzijn ervaren, en minder zorgen, depressie en stress. Hoe ouder, hoe beter de mentale gezondheid leek te zijn. Vrouwen gaven zichzelf consequent een hoger gelukscijfer dan mannen. Uit recente Britse gegevens blijkt dat de gelukkigste mensen vrouwen zijn tussen de 65 en 79 jaar.

Er zijn veel theorieën over waarom vrouwen het wat dat betreft beter doen dan mannen. Een daarvan is dat we over het algemeen gezonder en actiever zijn. We hebben meestal ook een goede band met familie en vrienden. We zijn goed in persoonlijke gesprekken en kunnen over onze eigen emoties praten en anderen daarmee helpen. We hebben vaak een langdurige relatie en oude vriendschappen om op terug te vallen.

Dit jaar kwam ik een mooi voorbeeld tegen van geluk onder oudere vrouwen. Ik besloot om de sportschool van de universi-

teit waar ik jarenlang heb lesgegeven in te ruilen voor een sportschool speciaal voor ouderen. De sfeer in de kleedkamers was heel anders. De jonge vrouwen op de universiteit waren vooral gestrest en ongelukkig. Ze zaten te bellen of klaagden tegen hun vriendinnen over hun gewicht, hun geldzorgen, hun studie en hun relatie. Bijna allemaal doken ze tijdens het omkleden weg om hun lichaam te verbergen. Er werd soms vrolijk gekletst over het weekend of vakanties, maar meestal waren de gesprekken somber.

In de kleedkamer van mijn nieuwe sportschool lopen oudere vrouwen onbeschaamd naakt of in ondergoed of zwemkleding rond. Onze lichamen zijn uitgezakt, hebben de nodige zwangerschapsstriemen, rimpels en cellulitis, maar dat vinden we geen probleem.

Onze gezichtsuitdrukking is veel boeiender, omdat die decennia van lief en leed, openheid en interesse weergeeft.

Oudere vrouwen praten natuurlijk ook over hun problemen, vooral over hun gezondheid. Maar meestal gaat het over familie, reizen, boeken, films en genieten. En we maken grappen. Zo hoorde ik ooit een vrouw zeggen: 'Hoe aardiger je tegen ze bent, hoe langer ze meegaan.' Een andere vrouw vroeg: 'Wie bedoel je?' En een voor een gaf de rest meteen antwoord: 'Je knieën', 'Je bankrekening', 'Je badpak', 'Je echtgenoot'.

Hoe gaan we met al onze problemen om? Mijn stelling in dit boek is dat ons geluk niet wordt bepaald door onze genen of onze omstandigheden. Geluk wordt bepaald door hoe we omgaan met wat het leven ons voorschotelt.

We maken allemaal het nodige mee, maar niet iedereen komt daar vervolgens ook verder mee. Niet alle vrouwen worden wijze oude vrouwen. Obstakels overwinnen gaat niet vanzelf. We moeten er iets voor doen om wijs te worden. We groeien alleen als we de dingen in perspectief zien, beter omgaan met

onze emoties, positief denken en persoonlijke relaties opbouwen. We ontwikkelen de vaardigheid om elke dag een beetje vreugde, dankbaarheid en betekenis te geven. Door deze lessen te leren, bouwen we emotionele veerkracht op.

We kunnen ons leven gelukkiger maken met humor, de zorg voor anderen en dankbaarheid. Dat lukt natuurlijk lang niet altijd. Maar we kunnen wel gewoonten ontwikkelen waardoor we positiever reageren.

Het is belangrijk om onderscheid te maken tussen de keuze voor een liefdevol en vrolijk leven, en een leven vol ontkenning. Het ene leidt tot geluk, het andere tot emotionele afstomping. Als therapeute heb ik geleerd dat geheimen, ontkenning en vermindering altijd tot problemen leiden. Je kunt alleen vooruitgang boeken als je snapt hoe dingen in elkaar zitten.

Als we een dierbare verliezen of als onze gezondheid achteruitgaat, is totale ontredding een heel natuurlijke reactie. We raken in paniek, verstijven en vragen ons af hoe we dit kunnen overleven. Zodra we van de schok bekomen zijn, voelen we alle andere pijnlijke emoties. Herstel doet altijd pijn. In eerste instantie is pijn de enige remedie voor pijn.

Mijn advies is niet om je emoties te beheersen, maar om ernaar te luisteren. Ze bieden informatie die essentieel is voor genezing. Je moet je emoties volop beleven in je hart en in je lichaam. Zo kun je langzaam naar genezing en hoop toewerken.

Verdriet uit het verleden helpt je om je leven volop te waarderen en te genieten van de tijd. Verdriet is zelfs heel waardevol om te groeien. Er is een eeuwenoude, bijna universele cyclus die bestaat uit trauma, wanhoop, worsteling, aanpassing en afronding. Deze cyclus bereidt je voor op toekomstige gebeurtenissen, opent je hart voor anderen en helpt je dankbaar te zijn voor elk klein geluuksmoment.

Mijn rolmodellen zijn geen vrouwen die de werkelijkheid

niet onder ogen willen zien, maar maatschappelijk activisten als Alice Paul, Tillie Olsen en Grace Boggs; vrouwen die duidelijk zagen hoe de wereld in elkaar zat en deze wilden verbeteren. Ik ben altijd een groot bewonderaar geweest van het veelzijdige genie Margaret Fuller. Zij voerde in het begin van de 19e eeuw actie voor geboortebeperving en vrouwenrechten. Ze zei ooit: 'Ik accepteer het universum.' Ze accepteerde het in de zin dat ze het begreep en de werkelijkheid niet ontkende, terwijl ze zich er ook voor inzette om de omstandigheden van vrouwen te verbeteren en volop van het leven te genieten.

Laten we allemaal streven naar de vrijheid om alles te zien, te horen en te voelen. Dat betekent niet dat we impulsief moeten zijn maar dat we, net als Margaret Fuller, de kracht ontwikkelen om de werkelijkheid onder ogen te zien zodat we daarop ons geluk kunnen baseren.

Onze reis door deze levensfase kan heel mooi zijn, maar is zeker ook moeilijk. Ouderdom gaat altijd gepaard met verlies. Uiteindelijk zullen we afscheid moeten nemen van iedereen die we liefhebben. Als we in de zestig en zeventig zijn, zullen we meer tijd doorbrengen bij de huisarts dan bij concerten en vaker naar begrafenissen gaan dan naar bruiloften. Om dit deel van de rivier af te leggen, moeten we flexibel zijn, meerduidigheid accepteren, openstaan voor nieuwe perspectieven en alle ervaringen positief kunnen opvatten.

Oudere vrouwen hebben de grootste behoefte aan een kompas, maar tegelijkertijd hebben ze ook de meeste ervaring. Ze hebben hevige stormen doorstaan en kunnen terugkijken op een lang leven. Ze kunnen de verantwoordelijkheid nemen voor de emoties die ze creëren en ervaren.

Deze fase in onze ontwikkeling is er een van extremen: we zullen waarschijnlijk het diepste verdriet, maar ook de mooiste geluuksmomenten beleven. Sommigen van ons houden hun

eerste kleinkind in de armen terwijl hun vader of moeder net is overleden. We worden minder mobiel door gezondheidsproblemen, maar we kunnen nog steeds genieten van Bach, een appeltaart bakken voor onze dochter en picknicken op het strand bij zonsondergang.

Als je de juiste keuzes maakt en de vaardigheden ontwikkelt die ik in dit boek beschrijf, zul je enorm groeien. Probeer nieuwsgieriger en minder bezorgd, zelfbewuster en minder reactief te zijn. Je kunt leren om alles te omarmen, wat het ook is. We kunnen allemaal waardigheid, geluk en wijsheid vinden, ongeacht onze omstandigheden of onze natuurlijke menselijke zwakte.

Het mooiste moet nog komen is een handboek voor hoe je de beste versie van jezelf kunt worden. Het onderzoekt wat je in deze levensfase helpt, opvrolijkt en verrijkt. Deze periode biedt je de mogelijkheid jezelf emotioneel, sociaal en spiritueel te ontwikkelen. De belangrijkste les is misschien wel: 'Alles is haalbaar.' Er zijn altijd wel weer lichtpuntjes die je verder kunnen helpen.

Dit boek beschrijft en adviseert. Ik schrijf over wat ik over groei heb geleerd in mijn lange carrière als therapeute. Met interviews en verhalen beschrijf ik de vele gezichtspunten van vrouwen in deze levensfase, zodat we van elkaar kunnen leren. Dit boek is niet bedoeld als een strenge handleiding, maar laat hopelijk zien hoe je óók kunt denken.

Ik heb in het hele land vrouwen geïnterviewd met allerlei opleidingen en verschillende economische en culturele achtergronden. Er zitten verhalen tussen van Latijns-Amerikaanse, Aziatische, Kaukasische, Afro-Amerikaanse en inheems-Amerikaanse vrouwen. Deze vrouwen hebben met heel verschillende problemen te maken en de een weet er beter mee om te gaan dan de ander. Sommigen zitten diep in de put, anderen hebben

geleerd te genieten van het leven. Maar allemaal worstelen ze met de uitdagingen van deze levensfase. Ze doen hun uiterste best om gelukkig en goed te zijn.

Hun namen zijn gefingeerd, met uitzondering van een paar vrouwen die me vroegen hun echte naam te gebruiken. Ik heb sommige verhalen gecombineerd en wat details veranderd vanwege de anonimiteit. In dit boek vertel ik de verhalen van veel vrouwen, maar vier van hen staan centraal: Willow, Kestrel, Emma en Sylvia.

Ik beschrijf ook mijn eigen ervaringen en overpeinzingen. Ik zal een ander nooit beter kunnen doorgronden dan mezelf. Ik zie mezelf als een typisch oudere vrouw. Ik behoor tot de middenklasse en woon in het midden van het land in een middelgrote universiteitsstad, een Democratische stad in een Republikeinse staat. Mijn gezondheid is goed, maar sommige dingen kan ik niet meer. Mijn leven is een aaneenschakeling van stemmingen, gebreken, teleurstellingen en zelfkritiek, en ik zal tot mijn dood blijven proberen mezelf te verbeteren.

Vrouwen van onze leeftijd verschillen in afkomst, culturele achtergrond, carrière, socio-economische status, woonplaats en seksuele voorkeur. Sommigen zijn fulltime mantelzorgsters, anderen hebben geen zorgverantwoordelijkheid. We hebben verschillende netwerken bestaande uit familie, partners, goede vriendinnen en de gemeenschap. Ik ken vrouwen van zestig die wel negentig lijken en vrouwen die nog steeds op zoek zijn naar avontuur, zoals mijn 75-jarige vriendin Debbie uit Los Angeles. We hebben allemaal te maken met meer of minder emotionele en fysieke pijn, en gaan hier met meer of minder veerkracht mee om. Sommige vrouwen zijn moeilijk op te beuren, andere zijn niet klein te krijgen.

De meesten van ons zitten tussen deze twee extremen in. Soms kunnen we het aan, soms niet. Soms herstellen we snel,

soms kost het meer tijd. Wat we gemeen hebben is onze plek op de rivier.

Niet één vrouw vertegenwoordigt ons allemaal. We hebben een relatie of zijn alleen, zijn gezond of ongezond, tevreden of verdrietig. Dertig procent van de vrouwen tussen de 65 en 69 jaar werkt nog. Dit boek geeft een idee van hoe verschillend vrouwen van onze leeftijd zijn.

Deel I van dit boek gaat over de uitdagingen die bij het ouder worden komen kijken en die betrekking kunnen hebben op leeftijdsdiscriminatie, het uiterlijk, de zorg voor anderen, verlies en eenzaamheid. Deel II beschrijft de vaardigheden die we nodig hebben voor onze reis, bijvoorbeeld hoe we zelfkennis verwerven, slimme keuzes maken, een netwerk opbouwen, ons levensverhaal creëren en dankbaarheid voelen. Ik kan niet genoeg benadrukken hoe belangrijk het is om nuttig te zijn. Zoals Barbara Kingsolver zei: ‘Gelukkige mensen hebben een doel voor zichzelf gevonden, als een handig stuk gereedschap.’ In Deel III staan langetermijnrelaties centraal. We moeten met anderen samenleven, ongeacht of we wel of geen gezin hebben. Onze groei is afhankelijk van interactie, want niets leidt sneller tot stagnatie dan je geïsoleerd te voelen. Deel IV onderzoekt ten slotte de mooie kanten van deze levensfase, zoals het verwerven van authenticiteit, het ontwikkelen van bredere perspectieven en het vinden van geluk.

Ik voel me bevoorrecht dat ik deel uitmaak van een groep vrouwen die al dertig jaar lang elk jaar samen kamperen. We hebben allemaal een carrière gehad en spraken eerst veel over het werk, onze baas, onze collega’s en ongewenste intimiteiten. Sommigen van ons kregen tegelijk kinderen. We hadden het over borstvoeding, het eerste tandje en zindelijkheidstraining. We klaagden over onze echtgenoten. Later bespraken we onze rebelse tieners en hun problemen op school. We huilden en

maakten ons zorgen toen onze kinderen gingen studeren. We deelden onze chagrijnige overgangsjaren en hadden soms minder plezier samen. We steunden elkaar toen onze ouders overleden. Nu is onze leeftijd het belangrijkste onderwerp.

Samen hebben we veel dagen en nachten doorgebracht op de Platte, een ondiepe rivier die met veel vertakkingen door onze staat meandert. Maar de rivier is niet altijd ondiep. In het voorjaar vult de Platte zich met smeltwater uit de Rocky Mountains en dreunen de ijsblokken tegen elkaar in de sterke stroming. Als het in de zomer veel regent, verandert de Platte in een modderbad.

Als ik aan onze tocht over de rivier denk, dan zie ik mijn vriendinnen kletsen en lachen. Op elke reis zit elke nieuwe dag vol verrassingen en gevaar en worden onze moed, intelligentie en doorzettingsvermogen steeds weer op de proef gesteld. We hebben te maken met zandbanken en stremmingen, maar ook met vlierbloesem, prachtige zonsondergangen en gakkende wilde ganzen.

We hebben in de loop van de jaren veel wilde, verlaten plekken ontdekt. Als we verdwalen of als er iets misgaat, roept een van ons: 'Denk aan de belangrijkste regel in de wildernis: geen paniek!'

Dat is ook een goede regel voor de tocht over onze levensrivier. Als we blijven opletten, helder nadenken en goed omgaan met onze emoties, kunnen we genieten van het leven. Als we zorgvuldig plannen en onze rugzak goed hebben ingepakt, als we de juiste kaart en gids hebben, dan kan het een spirituele reis worden.

DEEL I

EEN
UITDAGENDE
TOCHT

HOOFDSTUK 1

Een nieuwe bocht in de rivier

‘Het probleem is dat ouderdom niet interessant is tot je zelf in dat vreemde gebied bent beland, een plek met een taal die jonge mensen, en zelfs mensen van middelbare leeftijd, niet spreken.’ – May Sarton

Een leven bestaat uit vele levens. Ik ben in 1947 geboren in het Ozarkgebergte in Missouri. Mijn ouders hadden tijdens de Tweede Wereldoorlog gediend bij de marine en waren net teruggekeerd. Ik kwam dus op het hoogtepunt van de baby-boom op de wereld. Ik groeide op in Beaver City, Nebraska, waar mijn moeder als huisarts werkte. Ik was de oudste in een groot gezin. We woonden aan de rand van het stadje en ik bracht mijn dagen door met lezen of spelen langs de oever van Beaver Creek.